

Ahval, 2 Aralık 2019

Bir ülkenin dış politika ilişkileriyle bir kişinin ülke adına dünya ülkeleriyle yürüttüğü politika arasında büyük bir fark var.

Kişi ilişkilerine çıkar çatışması (conflict of interest) açısından bakarsak, bunlar ister bilinçli ister farkında bile olmadan olsun, ciddi sorunlar içerir.

İnsan, doğası yüzünden bencildir, en azından kendini korumak ve yaşatmak eğilimindedir. Hele kişisel sorunlar yaşıyorsa, örneğin, kuşkular, korkular, fobiler ve beka algısı taşıyorsa farkında olmadan benlik temelinde savunmacı refleksler geliştirir. Kendini koruma yaklaşımlarına kayabilir. Tehlikelerden uzak kalma yollarına başvurur.

Bir kişinin bu tür tercihleri anlaşılırdır, ama ülke çıkarlarıyla çıkar çatışması oluşturdukları da aşikârdır. Yakın çevresinin de bu çıkar çatışmasına bir katkısı olur. Aile fertleri, tek insanın sırdaşları, danışmanları ve işbirlikçileri bu çevreyi oluşturur. Bir an gelir ülke çıkarlarıyla kişilerin çıkarları "örtüşür", daha doğrusu böyle bir durumun var olduğu varsayılır.

Tek kişiye odaklı yönetimler bu yüzden risklidir, kurumlara dayalı (demokratik) yönetimler ise ülkeler için daha yararlıdır. Trump örneği gözümüzün önündedir. Geniş yetkilerini şahsi çıkarları için hoyratça kullanmıştır deniliyor. Ama ABD'nde kurumlar güçlü olduğundan fren mekanizmaları çalıştırılıyor ve kararları sorgulanabiliyor, araştırılıyor ve denetleniyor. Anlaşılan, "tek adamlığı" kendisi için yeterli bir koruma zırhı sağlayamıyor.

Şeffaflık da bu yönde belirleyici. Kişi mutlak egemense kararlar dar bir çevrede ve kapalı kapıların ardında alınır. Trump bunu yapmak istemiştir deniliyor; ama şu an yaptıkları yaprak yaprak gözler önüne seriliyor.

Türkiye'nin zikzaklı, sürpriz dolu, şaşırtıcı, çelişkili ve tutarsız dış politikasının ülke dışında ve içinde de pek anlaşılamıyor olmasının bir nedeni, olayın yanlış bir temelde ele alınıyor olması.

Geleneksel ve yaygın yaklaşım dış politikanın bir devlet politikası sayılması ve bu temelde yorumlanmasıdır. Oysa yaşananlar tek kişi kararları çerçevesinde ele alınırsa, böyle yorumlanırsa gelişmeler daha iyi anlaşılır. Örneğin başarı, konulan hedeflere göre ölçülür. Hedef kişisel ise, ülke açısından başarısızlık sayılan bir sonuç – ve dolayısıyla yanlış ve şaşırtıcı sayılan bir proje – başka bir açıdan, yani kişi açısından başarılı ve "anlamlı" sayılabilir.

Kişi kararları aynı zamanda "mantıklı" da sayılabilir; hele konulan hedeflere varılıyorsa. Örneğin, Türkiye'nin müttefiklerine yöneltilen sözlü saldırılar, hatta aşağılamalar siyaset uzmanlarına göre zararlı ve dolayısıyla anlaşılmaz görünebilir. Ama amaç kişiselse çok doğal ve başarılı da sayılabilirler. Batılı müttefiklerin ve batılı toplumların kötülenmesinin yararları şunlar olabilir:

1) Düşman, komplocu ve tehdit olarak sergilendiğinde seçmen "tek yumruk" olur, tabii liderin etrafında. 2) Düşman aşağılanırken temsil ettikleri değerler de değersizleştirilir – demokrasi, hukuk, insan hakları vb. samimiyetten yoksun tuzaklar olarak sergilenir. 3) Dolayısıyla antidemokratik iç siyaset meşruiyet edinir, "milli" yol sayılır. 4) Demokratik değerleri dile getiren muhalifler "düşmanlarla" özdeş sayılır ve sindirilir. 5) "Biz" bu kıyaslamada "ötekine" göre üstün

göründüğünden kitlelerin milli egosu hoşnut kılınmış olur. 6) Yurtdışından gelecek herhangi bir eleştiri önceden geçersiz kılınır. 7) Ve sonunda, müttefiklerle ilişkiler bozulunca, müttefiklere yöneltilmiş olan suçlamalar ve tek kişinin geleceği öngörme yeteneği de “kanıtlanmış” olur.

Ülkenin savaş durumunda olması, gerçek veya hayali bir dış (veya iç) çatışma olanağı tehdidi yüzünden teyakkuzu sürekli yaşaması ve komşularla bir çatışma gerilimi içinde olması da “yararlı” olabilir – kişi açısından. Bu şartlarda halkın “zamansız” taleplerde bulunmaması istenir, durum “kritik” olduğundan yönetimin daha baskıcı yaklaşımları sineye çekilir ve eleştirilerin yöneticilere yöneltilmesi düşmana destek, yani ihanet olarak gösterilir.

Bundan dolayı, ülke ekonomisine, çoğunluğun huzuruna ve mutluluğuna karşı olan bir davranış pekâlâ anlaşılır, tutarlı ve yararlı da sayılabilir. Böyle bir süreç “başarılıdır” da – tabii olaya kişi açısından bakınca. Bu tür bir dış ilişkiler politikasının sürdürülüyor olmasının temel nedeni bu olsa gerektir.

Bu yüzden kişi yönetimi yerine demokratik, şeffaf ve güçlü kurumlara dayalı olan ülkeler daha az risk alır. Tabii bu söylenenlerden, demokratik ülkeler sıkıntılar yaşamaz veya tek kişiye dayalı yönetimler mutlaka başarısız olurlar anlamı çıkmamalı. Mesele riskler ve ihtimallerdir. Ama uzun sürede tek kişi yönetimleri başarısız olmuştur.

Batı dünyasının siyasi tecrübeleri bunu kanıtlamıştır. Onlar bedel ödeyerek sonunda doğru bir rota çizdiler ve daha az riskli düzenlerini kurdular. Dünyanın geri kalanı bu deneyimden dersler çıkarabilir. Çıkarmayanlar, aynı sonuca acı tecrübelerden sonra varacaklardır.

Ahval